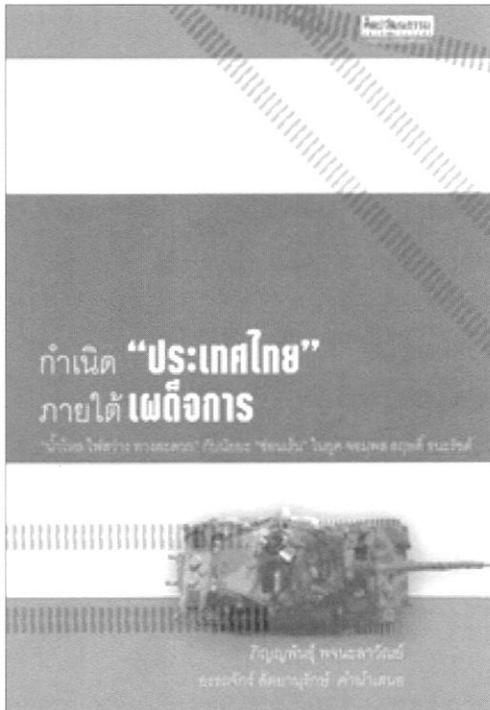

แนะนำหนังสือ

ประวิทย์ สายสงวนวงศ์*

ภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์,
กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ.
กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๘. ๓๑๒ หน้า.

* นักศึกษาหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

กำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ เป็นผลงานของภิญญพันธ์ พงนะลาวัณย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของผู้เขียนเรื่อง การผลิตความหมายใน “พื้นที่ประเทศไทย” ในยุคพัฒนา (พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๙) ที่เสนอต่อภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ สำนักพิมพ์มติชนได้นำมาปรับปรุงและตีพิมพ์ใหม่เมื่อปลายปี ๒๕๕๘

ผู้เขียนเปิดประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดและงานเขียนที่ผ่านมาที่อธิบายถึงการพัฒนาประเทศภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ (ยุคพัฒนา) ให้อย่างน่าสนใจในส่วนของบทนำว่า การอธิบายถึงประเด็นดังกล่าวในช่วงเวลาที่ผ่านมา มักวนเวียนผูกติดอยู่กับชุดความคิดเดิม ๆ ที่ให้ความสำคัญกับกรอบวิเคราะห์เพียง ๓ แนวทางเท่านั้น ได้แก่ ๑. การอธิบายในแนวทางทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งถือกันว่า “ยุคพัฒนา” นี้ เป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองอันเนื่องมาจากนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมโดยรัฐภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา ๒. การอธิบายในแนวทางรัฐศาสตร์ ที่มองว่ายุคนี้เป็นยุคที่รัฐตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางอย่างเข้มข้น เป็นผลให้สังคมไทยถดถอยไปสู่การปกครองแบบอำนาจนิยมภายใต้อุดมการณ์ของรัฐที่มีลักษณะบางประการเสมือนยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันเป็นปฏิปักษ์ต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยของปวงชน ๓. การอธิบายในแนวทางชุมชนนิยมหรือท้องถิ่นนิยม การอธิบายในแนวทางนี้มองว่าการพัฒนาของรัฐภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ เป็นเสมือน “ตราบาป” ที่สร้างความเสื่อมถอยให้กับท้องถิ่น ชุมชน และชนบท ทำให้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนประเพณีอันดีงามของชาวบ้านต้องสิ้นสลาย แทนที่ด้วยเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอันเป็นแนวคิดจากภายนอกที่พยายามแทรกซึมและบ่อนทำลายสังคมชนบทให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวงจรเติบโตทางเศรษฐกิจแบบสุดโต่งอย่างไม่เต็มใจ

ในการอธิบายทั้ง ๓ แนวทางนั้นผู้เขียนเห็นว่า ไม่อาจชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการ “ยุคพัฒนา” (ทศวรรษ ๒๕๐๐) ที่ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับประเทศอย่างมหาศาลในแง่ของการกำเนิด “ประเทศไทย” อันมีลักษณะที่คลี่คลายมาเป็นสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง “ประเทศไทย” ในความคิดของผู้เขียนไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยอาศัยอำนาจทางการเมืองของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมและมีอำนาจใน

การยอมรับ “ประเทศไทย” นี้ด้วย ความสำคัญอย่างยิ่งยวดของ “ยุคพัฒนา” จึงอยู่ที่ว่า อำนาจรัฐในยุคนี้สามารถดึงดูดให้ประชาชนทั้งในเมืองและในชนบทสามารถเข้ามา เคลื่อนไหวและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศจนเป็นผลให้เกิดบูรณภาพใน ทุกภาคส่วนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน มีสำนึกและจิตนาการในความเป็น “ประเทศไทย” ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่อาจ ทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลขึ้นได้อย่างแท้จริง

ความน่าสนใจของหนังสืออยู่ที่การพยายามอธิบาย “ยุคพัฒนา” ให้เห็นถึงความ สัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับประชาชนที่มีความสลับซับซ้อน การสถาปนาอำนาจและ นโยบายต่าง ๆ ของรัฐมีอิทธิพลต่อความคิด ความใฝ่ฝันและการกระทำอันมหาศาลของ กลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมที่ก่อรูปและสร้างเนื้อสร้างตัวจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ประเทศ ไทย” อย่างสมบูรณ์ ผ่านเครื่องมือการศึกษาที่เรียกว่า “พื้นที่” (Space) ซึ่ง “พื้นที่” ใน ที่นี้ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) ในทางภูมิศาสตร์ตามความ เข้าใจเดิมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ซึ่งหมายถึงสนามของ ความสัมพันธ์ของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ใน “ประเทศไทย” และพื้นที่ทางความคิด (Mental Space) อันหมายถึงพื้นที่ทางอารมณ์ อุดมการณ์ โลกทรรศน์และความรู้สึกนึกคิดของ ผู้คนใน “ประเทศไทย” ด้วย แม้ผู้เขียนจะออกตัวว่างานศึกษานี้ยังคงเป็นงานที่เน้น บทบาทและการกระทำของรัฐ แต่งานดังกล่าวก็ได้เติมเต็มช่องว่างในส่วนบทบาทของ ประชาชน โดยอาศัยการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมผู้คนกลุ่ม ต่าง ๆ ในทางพื้นที่เหล่านี้ด้วย การนำเสนอ “ยุคพัฒนา” จึงเป็นการสร้างคำอธิบายใหม่ ที่เน้นให้เห็นมิติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ทุนนิยมกับท้องถิ่น ผ่านการเชื่อมโยง ร้อยรัดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผลักดันให้ประชาชนทั้งในเมืองและท้องถิ่นได้ปรับตัวและ เปลี่ยนแปลงตนเอง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและจิตนาการ “พื้นที่ประเทศไทย” ใน “ยุคพัฒนา” ได้อย่างน่าสนใจยิ่ง

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาเป็น ๓ บท ได้แก่ ๑. การทำให้ “พื้นที่ประเทศไทย” ปรากฏขึ้นจริงด้วยพื้นที่ทางกายภาพ ๒. พื้นที่ทางสังคม ในฐานะประดิษฐกรรมสู่ความ สัมพันธ์ของสังคมใหม่ และ ๓. การผลิตความหมาย “พื้นที่ประเทศไทย” เพื่อเปลี่ยน พื้นที่ทางความคิด ในบทแรก (การทำให้ “พื้นที่ประเทศไทย” ปรากฏขึ้นจริงด้วยพื้นที่ ทางกายภาพ) ผู้เขียนนำเสนอเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง “พื้นที่ทางกายภาพ” อันได้แก่

การสร้างถนนหนทางเพื่อเชื่อมต่อเมืองหลวงกับส่วนภูมิภาค และเมืองกับชนบท อาทิ ถนนมิตรภาพ (เป็นโครงการต่อเนื่องที่ทำมาตั้งแต่ในทศวรรษ ๒๕๙๐) การซ่อมแซมและปรับปรุงสภาพถนนเดิมในเส้นทางคมนาคมจากตัวจังหวัดสู่อำเภอและอำเภอสู่ตำบลให้มีความทันสมัย การสร้างถนนตามเส้นทางยุทธศาสตร์ทางทหาร และการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำต่าง ๆ ฯลฯ ทำให้พื้นที่ทางกายภาพในอดีตที่ไม่อาจเชื่อมต่อกันได้อย่างสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากความห่างไกลและความทุรกันดารของสภาพภูมิประเทศ สามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการของรัฐบาล รวมถึงประชาชนทั่วไปจึงสามารถเคลื่อนไหวและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพเหล่านี้ได้สะดวกรวดเร็วและปลอดภัยมากขึ้น ทั้งนี้ในการพัฒนาเส้นทางคมนาคม รัฐยังได้พัฒนาระบบขนส่งมวลชนให้ขยายครอบคลุมจุดเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับศูนย์กลางการขนส่งของภูมิภาคต่าง ๆ ควบคู่กันไปด้วย มีการจัดตั้งสถานีขนส่งให้กระจายไปในวงกว้าง พัฒนาระบบการเดินทางสาธารณะที่เรียกว่า “รถโดยสารประจำทาง” รวมถึงการวางระบบทางหลวงแผ่นดินเพื่อควบคุมเส้นทางเดินรถโดยสารประจำทางและรถยนต์ส่วนบุคคลให้เป็นระบบ เพื่อผสานกับโครงสร้างพื้นฐานที่ได้พัฒนามาก่อนหน้านี้ ทำให้การคมนาคมกระทำได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

การพัฒนาของรัฐอันส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทางกายภาพทำให้อุปสรรคในการเข้าถึงการเดินทางของประชาชนลดน้อยลง เส้นทางและระบบขนส่งมวลชนได้เชื่อมโยงให้ผู้คนได้เคลื่อนไหวไปมาหาสู่กันได้ง่ายขึ้น มีการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของเมืองอันเป็นศูนย์กลางการปกครองและย่านการค้าประชาชนในชนบทและในเมืองมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นในมิติที่หลากหลาย ผู้เขียนยังเสนอต่อไปว่า รัฐยังได้สร้างดาวรุ่งอันเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงจุดที่เป็นศูนย์กลางของแต่ละจังหวัด ซึ่งเอื้อให้คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่นรู้ตำแหน่งจุดหมายของตนเองและของคนอื่นในพื้นที่ของรัฐด้วย เช่น สถานีราชการ อนุสาวรีย์ น้ำพุ หอนาฬิกา สวนสาธารณะ และพื้นที่สันตนาการต่าง ๆ ประสบการณ์ดังกล่าวล้วนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ “พื้นที่ประเทศไทย” เกิดขึ้นในความรับรู้ของผู้คนอย่างเป็นรูปธรรม

ในบทที่สอง (พื้นที่ทางสังคม ในฐานะประดิษฐกรรมสู่ความสัมพันธ์ของสังคมใหม่) ผู้เขียนได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่ทางสังคมใน “ยุคพัฒนา” ซึ่งชักนำให้ผู้คนเข้ามามีปฏิสัมพันธ์และยอมรับอำนาจการคุ้มครองของรัฐ รวมถึงปฏิสัมพันธ์

ระหว่างประชาชนที่รับรู้เรื่องราวของกันและกันในวงกว้างมากขึ้น

ในประเด็นแรกผู้เขียนมุ่งอธิบายถึงการขยายอำนาจของรัฐไปสู่ประชาชนโดยเน้นบทบาทของกระทรวงมหาดไทยและข้าราชการในกระทรวง ซึ่งจะแตกต่างจากงานศึกษาอื่น ๆ ที่มักให้ภาพการขยายอำนาจของรัฐใน “ยุคพัฒนา” ภายใต้การดำเนินงานของฝ่ายทหารเป็นหลัก ทำให้ละเลยต่อความสำคัญของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเกี่ยวพันและสามารถเข้าถึงประชาชนได้มากกว่า ระบบการปกครองที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดได้ดึงให้ประชาชนต่างแสดงตัวตนเพื่อยืนยันในความเป็นพลเมืองของ “พื้นที่ประเทศไทย” เพื่อรักษาสิทธิอันพึงได้รับจากรัฐบาล โดยนำกรณีของการทำบัตรประชาชนซึ่งเป็นระบบที่รัฐใช้ระบุตัวบุคคลที่ขยายไปทั่วประเทศ บัตรประชาชนเป็นเครื่องยืนยันขั้นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองไทยที่ประชาชนจะสามารถอาศัยการพึ่งพิงคุ้มครองจากรัฐได้ ทั้งในแง่การดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ ทะเบียนราษฎร์ โอนย้ายที่ดิน จัดทะเบียนสมรส การใช้สิทธิในการสาธารณสุขและการได้รับโอกาสทางการศึกษา ฯลฯ ประชาชนจึงตื่นตัวอย่างมากที่จะแสดงตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ “พื้นที่ประเทศไทย” การดำเนินการของกระทรวงมหาดไทยและข้าราชการในกระทรวง ได้ทำให้ประชาชนกลายเป็นหน่วยหนึ่งในรัฐที่สามารถควบคุมและตรวจสอบได้ ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ประชาชนต้องยอมรับอำนาจการคุ้มครองจากรัฐมากขึ้น และสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐในฐานะ “ผู้พัฒนา” ท้องถิ่นและประเทศชาติซึ่งเป็นการจัดระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐและประชาชน รวมถึงส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในรูปแบบที่ไม่เท่าเทียมกัน ท้องถิ่นและประชาชนพึงเป็นผู้ไม่มีสิทธิมีเสียงใด ๆ ในการปกครอง เป็นผู้ที่ต้องรอรับการพัฒนาและการช่วยเหลือจากรัฐเท่านั้น

ความชอบธรรมของรัฐในฐานะ “ผู้พัฒนา” ยังถูกสนับสนุนโดยกิจการลูกเสือและกิจการกาชาดซึ่งเป็นกิจการที่ได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐและชนชั้นสูง ทั้งกิจการลูกเสือและกิจการกาชาด ผู้เขียนเห็นว่าเป็น “เครือข่ายคุณธรรม” ที่แผ่ขยายไปพร้อมกับระบบการศึกษาและระบบโครงสร้างทางการปกครอง กิจการเหล่านี้มีเครือข่ายตั้งแต่ในระดับโรงเรียน อำเภอ จังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดอยู่ในตำแหน่งที่เป็นศูนย์รวมและแกนกลางโครงสร้างที่เชื่อมโยงต่อไปยังระดับชาติ ทั้งกิจการลูกเสือและกิจการกาชาดต่างปลูกฝังให้สมาชิกมุ่งอุทิศตนเพื่อสาธารณประโยชน์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของรัฐ ทั้งนี้ยังปลูกฝังอุดมการณ์อนุรักษนิยมที่เชิดชูสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

อันเป็นอุดมการณ์ที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองด้วย

ประเด็นต่อมาของบทนี้ คือการแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนที่รับรู้เรื่องราวของกันและกันในวงกว้างมากขึ้นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เชื่อมโยงให้ผู้คนใน “พื้นที่ประเทศไทย” เกิดจินตนาการและรับรู้เรื่องราวของผู้คนในอีกพื้นที่หนึ่งได้โดยที่อาจไม่จำเป็นต้องเดินทางไปจริง ๆ มีการนำกรณีของการขยายตัวของระบบสื่อสารมวลชนขึ้นมาพิจารณา ว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อการขยายความรู้ของประชาชน โดยถึงแม้ว่าสื่อมวลชนในขณะนั้นจะถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยรัฐ แต่การขยายตัวของสื่อที่เข้าถึงผู้คนในกลุ่มต่าง ๆ ก็ได้ช่วยให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคสื่อและวัฒนธรรมบันเทิงที่ครอบคลุมมวลชนทั้งประเทศ การพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ทำให้ประชาชนในชนบทสามารถมีกำลังซื้อวิทยุทรานซิสเตอร์และโทรทัศน์มากขึ้น หรืออย่างน้อยก็พอจะมีกำลังซื้อหนังสือพิมพ์อยู่บ้าง สื่อเหล่านี้ได้บอกเล่าเรื่องราวและสื่อสารเหตุการณ์และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ให้อยู่ในความรับรู้ของประชาชนทั้งในเมืองและชนบท วัฒนธรรมบันเทิงจากความนิยมในการฟังเพลงลูกทุ่งก็ได้บอกเล่าเรื่องราวของ “เมือง” ผ่านผู้ใช้แรงงานจากชนบทที่เข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็ได้บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของผู้คนในชนบทและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากเมืองใหญ่ให้ผู้คนในเมืองได้รับฟังด้วย

นอกจากนี้ นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐก็เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ผู้คนในประเทศไทยได้พบเห็นซึ่งกันและกันมากขึ้น ทั้งในจินตนาการและประสบการณ์จริงจากการเดินทางที่อาศัยเส้นทางคมนาคมที่ถูกพัฒนาให้เชื่อมโยงถึงกันทั้งประเทศ อนุสาร อ.ส.ท. เป็นสื่อกลางของรัฐบาลที่กระตุ้นให้คนไทยเกิดวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวท่ามกลางกระแสของวัฒนธรรมการอ่านที่ขยายตัวของคนในเมืองและคนในชนบทบางส่วน เนื้อหาภายในอนุสารกระตุ้นให้ผู้คนสนใจท้องถิ่นต่าง ๆ ในแต่ละภูมิภาคด้วยการนำเสนอภาพและเรื่องราวของทิวทัศน์ที่สวยงาม โบราณสถานอันล้ำค่า รวมถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของผู้คนในจังหวัดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสนใจที่จะไปทัศนศึกษาในท้องถิ่นต่าง ๆ มากขึ้น ขณะเดียวกันก็เป็นเสมือนหนังสืออ่านนอกเวลาที่ให้ข้อมูลและอรรถรสเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องราวของประเทศไทยไปในตัว การนำเสนอเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านแม้ไม่มีโอกาสได้เดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นจริง ๆ ก็สามารถรับรู้และจินตนาการถึง

พื้นที่ในประเทศไทยในอีกที่หนึ่งได้อีกโสดหนึ่ง การเปลี่ยนแปลง “พื้นที่ทางสังคม” ในทศวรรษ ๒๕๐๐ ตามการวิเคราะห์ของผู้เขียนให้ภาพการเชื่อมต่อดังคมไทยที่เคยอยู่กันอย่างกระจัดกระจายให้มีเอกภาพมากขึ้นในฐานะพลเมืองของรัฐและในฐานะของการเป็นประชาชนใน “พื้นที่ประเทศไทย” ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

ในบทสุดท้าย *(การผลิตความหมาย “พื้นที่ประเทศไทย” เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ทางความคิด)* กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง “พื้นที่ทางความคิด” ของประชาชนที่เกิดขึ้นมาจากการปลูกฝังทัศนคติและอุดมการณ์โดยรัฐ และการแสดงออกของประชาชนที่เกิดความรู้สึกร่วมในฐานะประชาชนไทยร่วมกัน รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์พยายามเน้นย้ำให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของยุคสมัยแห่งความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจอมพลสฤษดิ์นำเสนอว่าเป็นการปฏิวัติทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ อันจะนำพาประเทศไปสู่ความทันสมัย

การเน้นให้เห็นความสำคัญข้างต้น เห็นได้บ่อยครั้งในการใช้คำว่า “พัฒนา” และ “ปฏิวัติ” ซึ่งมีนัยยะถึงการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าที่ในการโฆษณาผลงานของรัฐบาล อีกทั้งยังมีคำขวัญและสุนทรพจน์อีกจำนวนมากที่ชี้ชวนให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของเวลา การเปลี่ยนแปลงและบทบาทหน้าที่ของตนในช่วงเวลานั้น เช่น “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางสะดวก” “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” “ทุกคนต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อพัฒนาชาติไทย” ฯลฯ การโฆษณาดังกล่าวสอดรับไปกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา ทำให้ประชาชนเกิดความมุ่งหวังและเกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ ขณะเดียวกัน แม้รัฐบาลจะเน้นถึงยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง แต่รัฐบาลก็ได้อาศัยอุดมการณ์ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์อันเป็นแนวคิดแบบอนุรักษนิยมในการปลูกฝังให้ประชาชนยอมรับในสถานะของตน และได้เชิดชูให้แนวคิดดังกล่าวกลายเป็นศูนย์รวมของคนในชาติ

ความรู้สึกร่วมในความเป็นชาติถูกหล่อหลอมผ่านระบบการศึกษาที่เน้นศูนย์อำนาจจากส่วนกลาง ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยมได้ถูกผลิตซ้ำ โดยอาศัยโครงเรื่องและเนื้อหาที่เลื่องลือให้มีความสอดคล้องกับอุดมการณ์การสร้างชาติของรัฐเป็นแนวทางที่ได้รับการเผยแพร่ ทางด้านศาสนาก็ได้มีการสนับสนุนให้พระภิกษุเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในท้องถิ่นที่ห่างไกล รวมถึงการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะในพื้นที่ที่สุ่มเสี่ยงต่อ

การขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพื่อตั้งให้ประชาชนหวาดกลัวในภัยอันตรายของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ต่อต้านศาสนา และเกิดความรู้สึกเกรงกลัวในการต่อต้านลัทธิดังกล่าว นอกจากนี้บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในทศวรรษ ๒๕๐๐ ยังได้รับการเชิดชูให้เด่นชัดมากขึ้นในสื่อต่าง ๆ และในการรับรู้ของประชาชน ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีสถานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทุกหมู่เหล่าซึ่งได้สร้างเอกภาพทางความคิดและความรู้สึกร่วมของคนในชาติ เกิดความรัก ความหวงแหนในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมถึงความภาคภูมิใจในการเป็นพลเมืองในประเทศไทยร่วมกัน

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางความคิดข้างต้น ผู้เขียนนำเสนอให้เห็นถึงการแสดงออกของประชาชนผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ในทศวรรษ ๒๕๐๐ ทั้งเหตุการณ์ทางการเมือง อย่างเช่น กรณีพิพาทเขาพระวิหารใน พ.ศ. ๒๕๐๑ รวมถึงเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการยืนยันตัวตนของคนไทยในเวทีนานาชาติ เช่น ชัยชนะของโผน กิ่งเพชร นักมวยอาชีพที่สามารถคว้าแชมป์โลกได้ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ การคว่ำมงกุฏนางงามจักรวาลของอาภัสรา หงสกุลใน พ.ศ. ๒๕๐๘ และการแข่งขันกีฬาเอเชียนเกมส์ที่ไทยเป็นเจ้าภาพใน พ.ศ. ๒๕๐๙ โอกาสเหล่านี้ ล้วนเป็นช่องทางที่รัฐบาลได้แสดงความมีตัวตนของ “พื้นที่ประเทศไทย” ในเวทีโลก ซึ่งได้พัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย จนสามารถจัดงานในระดับนานาชาติและพัฒนาพลเมืองให้มีชื่อเสียงได้อย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันก็ได้นำเสนอศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทยผ่านการจัดงานนี้ด้วย นอกจากนี้ เหตุการณ์ต่าง ๆ ยังได้ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของประชาชนในการภาคภูมิใจกับ “ยุคสมัยแห่งการพัฒนา” และแสดงออกร่วมกันในการร่วมลุ้น ร่วมเชียร์และยินดีกับความสำเร็จของคนไทยในเวทีโลก

“พื้นที่ประเทศไทย” จึงได้ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นในเชิงประจักษ์และหยั่งรากลึกในความทรงจำของผู้คน “ยุคพัฒนา” การเปลี่ยนแปลง “พื้นที่ทางกายภาพ” “พื้นที่ทางสังคม” และ “พื้นที่ทางความคิด” ได้สอดประสานและเชื่อมต่อผู้คนใน “พื้นที่ประเทศไทย” ให้เกิดเอกภาพและกลายเป็นพื้นฐานของสังคมไทยในยุคต่อ ๆ มา หนังสือกำเนิด “ประเทศไทย” ภายใต้เผด็จการ จึงเติมเต็มความสำคัญของ “ยุคพัฒนา” ในอีกแง่มุมหนึ่งได้อย่างน่าสนใจ และนำเสนอการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ในการแสดงออกถึงความมีส่วนร่วมของประชาชนได้โดดเด่นอย่างมีสีสันในหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ หากการมองเห็นผู้คนธรรมดาจำนวนมากที่ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างประวัติศาสตร์

๒๖๘ ประวัติศาสตร์สายสงวนวงศ์

ในบริบทและเงื่อนไขที่แวดล้อมของพวกเขา แทนการเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้ปกครองแต่เพียงอย่างเดียวคือการเข้าถึง “ทิพยวิมานของนักประวัติศาสตร์” แล้ว หนังสือเล่มนี้ จะเป็นแนวทางที่ช่วยให้นักเรียนประวัติศาสตร์และผู้สนใจเข้าใจ “ทิพยวิมานของนักประวัติศาสตร์” ได้มากยิ่งขึ้น

